

О. Ф. Правові системи в умовах глобалізації / О. Ф. Скакун // Проблеми державно-правового порядку в умовах європейської інтеграції і глобалізації : матеріали міжнар. наук. семінару: [м. Харків, 16 трав. 2008 р.] / редкол. Ю. П. Битяк [та ін.]. – Х. : Право, 2008. – С. 10 –13; Glenn H.P. Legal Traditions of the World. Sustainable Diversity in Law / H.P. Glenn . –N.Y.: Oxford University Press, 2004. – 371р.

2. Марченко М.Н. Государство и право в условиях глобализации/ М.Н.Марченко.– М.: Проспект, 2009. – 254 с.

3. Тверякова Е.А. Юридическая экспансия: теоретико-историческое исследование [Текст]: автореф. дисс. канд. юрид. наук / Е.А.Тверякова. – Н.Новгород, 2002. – 26 с.

4. Кресін О.В. Порівняльне правознавство:[монографія] // О.В.Кресін. – К.: Логос, 2011. – 294 с.

5. Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права: [Учеб.] – М.: Проспект, 2001– 760 с. – (Cruz P.A. Modern Approach to Comparative Law. Boston, 1993. – P.28).

6. Лукашук И.И. Глобализация, государство, право, XXI век / И.И.Лукашук- М.: Спарк, 2000. – 279 с;

7. Лобода Ю. Плюралізація методології правової науки і проблема розмежування наукових дисциплін: до питання про дисциплінарну приналежність дослідження правової традиції у науці радянського періоду та сучасній вітчизняній правовій науці / Ю.Лобода // Юридична Україна. –5/2009.– С. 4– 7

8. Сауляк О.П. Правопорядок в коллективистских и индивидуалистических обществах: сущность, основные характеристики, поиск новой модели / О.П.Сауляк // Гос. и право. – 2006. – №4. – С.94 – 101

9. Мірошніченко М.І. Генезис правової системи України: теоретико-методологічний аспект [Текст]: автореф. дис. докт. юрид. наук / М. І. Мірошніченко. – К., 2013. – 40 с.

10. Рубанов А.А. Теоретические основы международного взаимодействия национальных правовых систем /Отв. ред.. В.П.Мозолин / А.А.Рубанов. – М.: Наука, 1984. –

11. Скурко Е.В. Некоторые аспекты проблемы взаимодействия правовых систем в условиях глобализации / Е.В. Скурко // Государство и право. – 2008. – №8. – С.69 – 70.

12. Оборотов Ю.Н. Традиции и обновление в правовой сфере: вопросы теории (от познания к постижению права): [монография] / Ю.Н.Оборотов. – Одесса: Юридическая литература, 2002. – 280 с.

13. Графский В.Г. Законы и обычаи в правовых традициях Запада-России-Востока: [Электронный ресурс] / В.Г.Графский. – 2010 – Режим доступа : <http://www.rus-lib.ru/book/32/sravprav/grafsky/103-109.htm>.

14. Лукашук И.И. Конституция России и международное право// И.И.Лукашук // Московский журнал международного права. – 1995. – №2. – С.21– 30.

15. Мурашин О.Г., Мірошніченко М.І. Методологічна роль локальних і загальних правових традицій у формуванні правового стилю як критерію типології правових систем // О.Г.Мурашин, М.І.Мірошніченко // Контамінація раціонального та ірраціонального в методології правознавства: [Монографія] / [М.Г.Братасюк, О.Г.Мурашин, В.І.Темченко та ін.]; за заг. ред.М.Г.Братасюк – К.: Європ. ун-т, 2013. – С.173–197.

16. Оніщенко Н.М. Механізм розвитку національних правових систем як сукупність зовнішньої інтеграційних та внутрішньої національних складових / Н.М.Оніщенко // Право України. – 2009. –№10. – С.83–88.

17. Нахлік Є. Проблема „ Україна – Захід” в інтерпретації П.Куліша / Є.Нахлік // Сучасність. – 1997. – № 6. – С.123 – 130.

**Орлова Елена Александрівна, доцент
кафедри теорії та історії держави і
права Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВИХ СТИМУЛІВ ІЗ СУМІЖНИМИ ПРАВОВИМИ ЯВИЩАМИ

Розбудова України як соціальної правової держави, в якій людина, її права і свободи визнаються найвищою соціальною цінністю, зумовлює необхідність пошуку нових ефективних важелів впливу на поведінку особи.

Держава у своїй діяльності все частіше звертається до інструментів правового стимулювання. Поряд з традиційними обмежувальними та виховними засобами впливу на свідомість особи на державному рівні ширше стали використовуватись різні види правових стимулів (пільги, доплати, премії, призначення на вищу посаду, похвала тощо), які позитивно впливають на мотивацію поведінки індивіда. Саме з допомогою таких засобів правового стимулювання суспільство може зацікавлювати особу, спонукати її до

різнобічного особистого розвитку.

Як правова поведінка суб'єкта, так і засоби впливу на неї являють собою єдність протилежностей – правових стимулів і правових обмежень. Єдність виявляється в їх взаємозв'язку і взаємодії в процесі їх впливу на правову поведінку, а протилежність – в різній спрямованості впливу на поведінку: правові стимули сприяють, а правові обмеження перешкоджають здійсненню поведінки [1, с. 284-286].

Питанню співвідношення категорій «стимул» та «обмеження» приділяють увагу й інші українські та російські науковці (Лисенков, А. Колодїй, О. Тихомиров, М. Малевич, В. Нирков, А. Малько, Б. Покровський, М. Сулейменов), але спільності в їх поглядах немає. Одні вказують, що це полярні правові інститути і вести мову про їх хоча б мінімальну спорідненість неприпустимо, акцентують увагу на тому, що стимул – це спонукання, а обмеження – примус [2, с. 203]. Ці категорії поділяються між собою за цілями, завданнями, засобами та способами реалізації й протилежними за своєю суттю. Інші вказують на певну єдність цих понять [3; 4, с. 236-251]. Так, С. Лисенков, А. Колодїй, О. Тихомиров та В. Ковальський переконані, що єдність стимулу й обмеження «виявляється в їх взаємозв'язку та взаємодії в процесі їх впливу на правову поведінку, а протилежність – в різній спрямованості впливу на поведінку: правові стимули сприяють, а правові обмеження перешкоджають здійсненню поведінки» [1, с. 284]. Категоричною є позиція А. Малька, який розглядає стимули та обмеження як парні категорії, а саме інформаційно-психологічні засоби правового регулювання, що стимулюють одні вчинки та позитивно обмежують інші. Він вважає, що при обмежувальному впливі права здійснюється обмеження одних дій і негативне стимулювання інших. Саме в цьому і полягає суть розмежування та взаємопроникнення діалектично взаємопов'язаних категорій «правовий стимул» і «правове обмеження» [5, с. 80]. До їх загальних ознак автор відносить те, що вони є правовими засобами впливу на інтереси особи; для них встановлені певні процедури застосування - форми заохочення і покарання заздалегідь відомі та закріплені у відповідних нормативно-правових актах, там же визначено і коло осіб, наділених правом застосувати ті чи інші засоби заохочення чи покарання, забезпечуються засобами державного захисту, гарантуються законом; виступають одночасно як найбільш сильні фактори із забезпечення реалізації інших правових засобів (прав, зобов'язань, заборон тощо); пов'язані з благом, цінностями, хоча наслідки цього зв'язку залежатимуть від того, що застосовується – заохочення чи покарання; для їх настання необхідний окрім об'єктивної сторони, також й певний об'єктивний стан особи, який виражається або в заслугі, що підлягає заохоченню, або в прямо протилежній «заслугі» - вині, яка підлягає покаранню [6, с. 243-244].

На нашу думку, саме стимулювання (заохочення), а не обмеження (покарання) здебільшого є ефективнішим засобом досягнення правового результату забезпечення позитивної мотивації. При цьому як спонукальна сила бажаної поведінки виступають не лише зовнішні приписи, а й власний інтерес суб'єкта, його особиста зацікавленість [7, с. 193].

Стимули і обмеження розділяються за такими критеріями:

- свобода волі суб'єкта – стимули пов'язані з добровільною поведінкою, а обмеження – з примусом до необхідної поведінки;
- спрямованість дії – стимули сприяють здійсненню корисної поведінки, а обмеження перешкоджають здійсненню небезпечної поведінки;
- спосіб правового регулювання - стимулам відповідають дозволи, а обмеженням – обов'язки і заборони;
- соціальна оцінка поведінки – стимули виражають позитивну оцінку, а обмеження – негативну [1, с. 285].

Стимули і обмеження, будучи парними юридичними категоріями, на практиці не можуть ефективно працювати, не забезпечені з боку один одного. Ретельна регламентація відносин в юридичній сфері немислима без цих двох узагальнюючих інформаційних орієнтирів можливостей і їх меж для суб'єктів права. Отже, вони функціонально взаємозалежні: якщо основна функція правових стимулів полягає в розвитку позитивної активності при одночасному позитивному стримуванні негативною, то основна функція правових обмежень полягає у стримуванні негативної активності при одночасному стимулюванні позитивної активності суб'єктів негативним чином.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права: Підручник / С.Л. Лисенков, А.М. Колодїй, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський; За ред. С.Л. Лисенкова. – К.: Юрінком ІНТЕР, - 2005. – 448 с.
2. Малевич М.Г., Покровський Б.В., Сулеймонов М.К. Правовые вопросы материального стимулирования предприятий. – Алма-Ата, 1972.
3. Нирков В. В. Поощрение и наказание как парные юридические категории: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Саратов, 2003.

4. Малько А. В. Стимулы и ограничения в праве// Общая теория государства и права: В 3 т. – М., 2002. – Т.3. – 528 с.
5. Малько А. В. Стимулы и ограничения в праве: теретико-информационный аспект. – Саратов, 1994. 320 с.
6. Теория государства и права: курс лекций/под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М., 1997.,
7. Денисова А.М. Правові засоби: поняття та види / А. Денисова // Право України. 2010. - № 7. с.190 – 195.

Осауленко Андрій Олександрович,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук, доцент

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ПОКАРАННЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

На сьогоднішній день, категорії відповідальності та покарання займають одне з центральних місць у правовій науці, але вони досліджуються не тільки правом. Ці категорії розглядається також в історичному аспекті, в філософії, етиці, психології, соціології. Кожна галузь знання вивчає відповідальність та покарання під таким кутом, який диктується предметом її дослідження. Актуальність цієї статті полягає в тому, що предметом її дослідження є питання юридичної відповідальності та покарання, які розглядаються в контексті формування історико-теоретичних поглядів на ці правові категорії, починаючи з античності і до наших днів.

На нашу думку, для більш глибокого розкриття змісту та сутності таких фундаментальних категорій сучасної науки як „відповідальність” та „покарання” необхідно розглянути їх в історико-філософському аспекті, а також в сучасному науковому розумінні.

Розглядаючи історію виникнення відповідальності як такої, необхідно відзначити, що сучасні знання не дозволяють досить чітко визначити, з якого часу людина починає діяти відповідально, тобто усвідомлювати свій обов'язок відповідати за вчинене, свідомо контролювати свою поведінку, виходячи із власного відношення до соціальних вимог, які висуваються до членів суспільства. Визначення хронологічних меж виникнення феномену відповідальності в першу чергу пов'язане з вирішенням питання про те, коли і з якої причини людина почала усвідомлювати себе активним суб'єктом оточуючої його дійсності [1, с.5]. В зв'язку з цим можна припустити, що відповідальність зародилась з виникненням людського суспільства [2, с.12].

В давньогрецькому суспільстві відповідальності в широкому розумінні не існувало, так як олімпійські боги були не тільки об'єктом поклоніння, але і „священною санкцією”, яка реалізує відповідальність. Нове розуміння відповідальності виникає в період розквіту давньогрецької державності, тобто в період полісної організації суспільства, яка досягла апогею свого розвитку в V-IV ст. до н.е. [3, с.31].

У вченні Геракліта про Логос уже зафіксована можливість вибору людиною своєї поведінки і передбачається відповідальність за свій варіант вибору. В вищезазначеному вченні була поставлена основна естетична проблема: відношення реальної поведінки суб'єктів до тої, яка повинна бути, тобто співвідношення реального з обов'язковим. Суспільство в процесі свого розвитку розробляє вимоги бажаних варіантів поведінки. Вибираючи той чи інший варіант, людина несе відповідальність за наслідки свого вибору. Таким чином, саме у вченні Геракліта про Логос історично зафіксована не тільки можливість вибору людиною власного варіанту поведінки, але і одночасно відповідальність за цей вибір. Тобто соціальна відповідальність розглядалась як обов'язок суб'єкта акта поведінки зазнавати весь комплекс наслідків свого вибору. Встановлення всезагальної гармонії розглядалось як реальність за умови, якщо всі будуть дотримувати Логоса. Головним в законах була їхня відповідність загальному Логосу, керуючому розуму [4, с.20]. Отже, вирішення будь-якої людської проблеми полягало в долученні до Логоса шляхом його вивчення. Будь-яка вада людини, все вчинене ним зло пояснювались відхиленням від всезагального закону – Логоса.

Мислителі древнього світу розуміли важливість взаємозалежності людини, суспільства і держави. Вони вважали, що справедливий закон, помірний примус і диференціація відповідальності здатні забезпечити такий розподіл власності, праці і управління, при якому зглядаються соціальні протиріччя і підсиляться єдність суспільства, що розпадається.

Починаючи із софістів, Демокрита і Сократа, зароджується розуміння відповідальності як внутрішньої якості людини [5, с.67]. Тобто акцент робиться на категорії „відповідальна-безвідповідальна” людина. Іншими словами, проблема відповідальності розглядалась в цей період як властивість, що